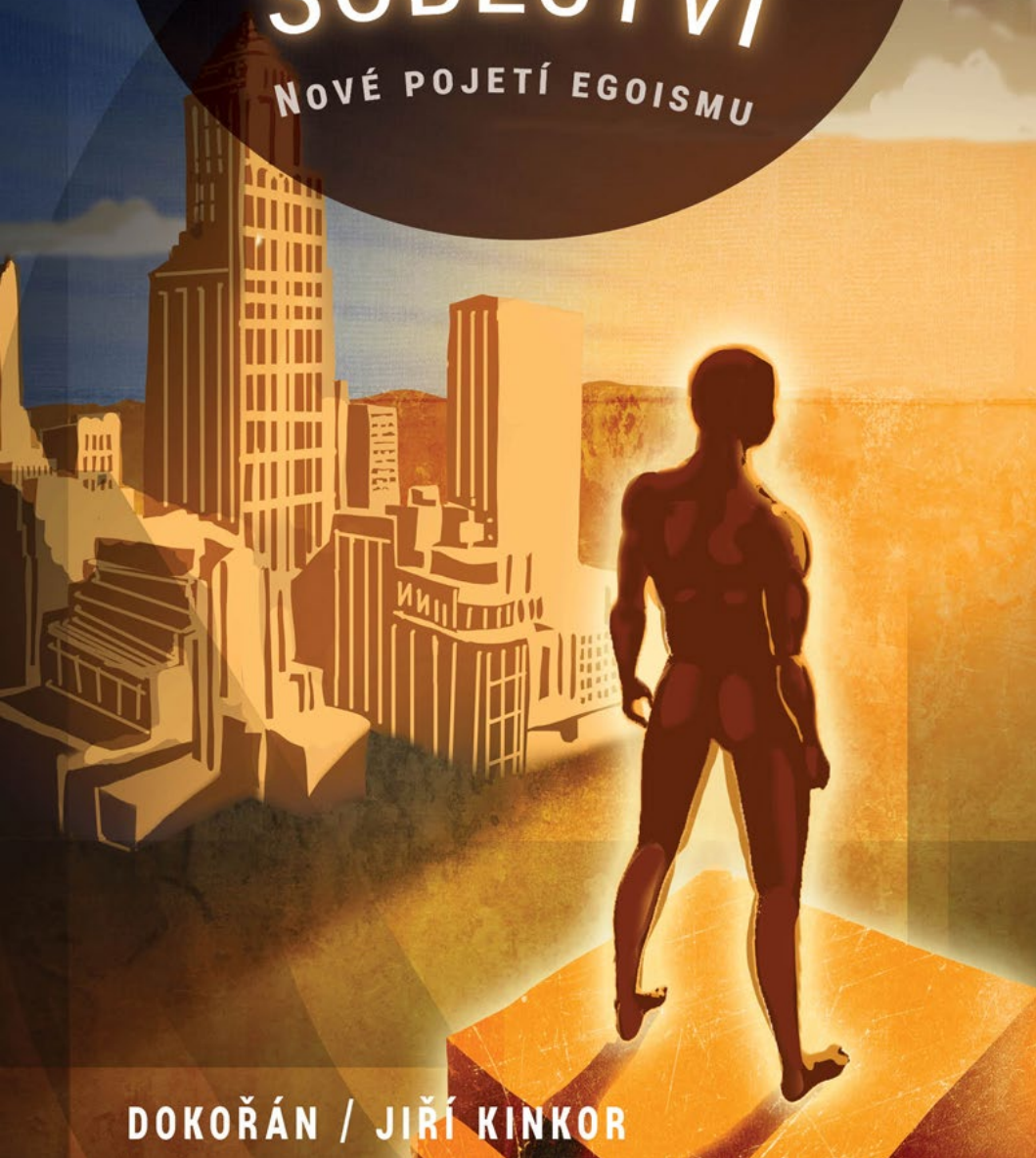


Ayn Randová

ČTNOST SOBECTVÍ

NOVÉ POJETÍ EGOISMU



DOKOŘÁN / JIŘÍ KINKOR

Ayn Randová

CTNOST SOBECTVÍ

NOVÉ POJETÍ EGOISMU

s dalšími příspěvky Nathaniela Brandena

DOKOŘÁN / JIŘÍ KINKOR

Ayn Randová
CTNOST SOBECTVÍ
Nové pojetí egoismu

Copyright © Ayn Rand, 1961, 1964

Copyright © The Objectivist Newsletter, Inc., 1962, 1963, 1964,
as per the original English language edition

Translation © Jiří Kinkor, 2017, 2024

Czech edition © Jiří Kinkor, Dokořán, 2025

Všechna práva vyhrazena. Žádná část této publikace nesmí být
rozmnožována a rozšiřována jakýmkoli způsobem
bez předchozího písemného svolení nakladatele.

Čtvrté vydání v českém jazyce (druhé elektronické).

Z anglického originálu *The Virtue Of Selfishness: A New Concept of
Egoism* vydaného nakladatelstvím Signet v roce 1964
přeložil Jiří Kinkor.

Odpovědný redaktor Marek Pečenka.

Sazba a grafická úprava Dauphin.

Obálka a konverze do elektronické verze Michal Puhač.

Vydal Jiří Kinkor a nakladatelství Dokořán, s. r. o.,

Holečkova 9, 150 00 Praha 5,

dokoran@dokoran.cz, www.dokoran.cz, v roce 2025.

ISBN 978-80-7675-254-2 (pdf)

ISBN 978-80-7675-255-9 (epub)

ISBN 978-80-7675-256-6 (mobi)

(pdf – 1344. publikace, 473. elektronická;

epub – 1345. publikace, 474. elektronická;

mobi – 1346. publikace, 475. elektronická)

OBSAH

ÚVOD	11
OBJEKTIVISTICKÁ ETIKA, <i>Ayn Randová (1961)</i>	21
DUŠEVNÍ ZDRAVÍ VERSUS MYSTICISMUS	
A SEBEOBĚTOVÁNÍ, <i>Nathaniel Branden (1963)</i>	66
ETIKA NOUZOVÝCH SITUACÍ, <i>Ayn Randová (1963)</i>	80
„KONFLIKTY“ ZÁJMŮ, <i>Ayn Randová (1962)</i>	94
NENÍ VLASTNĚ KAŽDÝ SOBCEM?, <i>Nathaniel Branden (1962)</i>	108
PSYCHOLOGIE RADOSTI, <i>Nathaniel Branden (1964)</i>	116
COŽPAK SI ŽIVOT NEŽÁDÁ KOMPROMISY?, <i>Ayn Randová (1962)</i>	129
JAK LZE VÉST RACIONÁLNÍ ŽIVOT V IRACIONÁLNÍ SPOLEČNOSTI?, <i>Ayn Randová (1962)</i>	134
KULT MORÁLNÍ ŠEDI, <i>Ayn Randová (1964)</i>	142
KOLEKTIVIZOVANÁ ETIKA, <i>Ayn Randová (1963)</i>	152
STAVITELÉ POMNÍKŮ, <i>Ayn Randová (1962)</i>	163
PRÁVA ČLOVĚKA, <i>Ayn Randová (1963)</i>	174
KOLEKTIVIZOVANÁ „PRÁVA“, <i>Ayn Randová (1963)</i>	190
POVAHA STÁTU, <i>Ayn Randová (1963)</i>	200
FINANCOVÁNÍ STÁTU VE SVOBODNÉ SPOLEČNOSTI, <i>Ayn Randová (1964)</i>	216
SVATÉ PRÁVO NA STAGNACI, <i>Nathaniel Branden (1963)</i>	225

RASISMUS, <i>Ayn Randová (1963)</i>	235
FALEŠNÝ INDIVIDUALISMUS, <i>Nathaniel Branden (1962)</i>	253
ARGUMENT ZASTRAŠOVÁNÍ, <i>Ayn Randová (1964)</i>	259
REJSTŘÍK	270

„Etika *není* nějakou mystickou fantazií, společenskou konvencí či subjektivním luxusem na jedno použití, který lze postrádat nebo v nouzovém případě zahodit... Etika je *objektivní, metafyzickou nezbytností přežití člověka* – nikoli díky laskavosti něčeho nadpřirozeného, vašich spoluobčanů nebo vašich rozmarů, ale díky realitě a povaze života.“

„Objektivistická etika hrdě hájí a vyzdvihuje *racionální sobectví* – tedy hodnoty, jichž je zapotřebí k přežití člověka jako člověka, tedy hodnoty, které vyžaduje *lidské* přežití, nikoli hodnoty vyplývající z touhy, pocitů, rozmarů nebo potřeb nemyslicích zvířat, která se nikdy nevymanila z pravěké tradice lidského obětování.“

Od té doby, co byly poprvé vydány, projevují knihy Ayn Randové trvalý vliv na intelektuální scénu. Její nové pojetí morálky – etika racionálního zájmu o sebe sama – zpochybňuje altruisticko-kolektivistickou kulturu současnosti. Její filozofie, známá jako *objektivismus*, prolíná jejími slavnými romány.

ÚVOD

Název této knihy může navodit otázku, kterou skutečně občas slychávám: „Proč slovo *sobectví* používáte k označení kladných povahových vlastností, ačkoli popuzuje mnoho lidí, kteří pod ním nechápou to samé co vy?“

Těm, kteří se takto ptají, odpovídám: „Používám toto slovo ze stejného důvodu, pro který se ho vy obáváte.“

Ale jsou i jiní, kteří by takovouto otázku nikdy nepoložili. Uvědomují si totiž onu mravní zbabělost, kterou v sobě zmíněná otázka obsahuje, ale nedokážou jasně pojmenovat ani rozpoznat hluboký mravní problém, o který tu jde. Těmto lidem poskytnu podrobnější odpověď.

Nejde tu jen o sémantický problém či náhodnou volbu pojmu. Význam, který se běžně připisuje slovu „sobectví“, není jen nesprávný: představuje zákonosný intelektuální „pojmový slepenec“¹, který je více než kterýkoli jiný faktor odpovědný za to, že mravní rozvoj lidstva uvízl na mrtvém bodě.

1 K anglickému termínu *package-dealing*, který do filozofie (epistemologie) zavedla Ayn Randová, neexistuje český ekvivalent. Jedná se o nerozlišování podstatných odlišností mezi jevy a z toho plynoucí zacházení s jevy jako s jedním pojmovým celkem na základě jejich nepodstatných podobností. Překládám jej jako *pojmový slepenec*, byť jsem si vědom, že zvolená slova význam anglického originálu příliš uspokojivě nevystihují. Nicméně prosím čtenáře, aby český překlad považoval za pojmový ekvivalent anglického originálu, pozn. překl.

Slovo „sobectví“ se běžně používá jako synonymum zla; navozuje představu jakési krvelačné šelmy, která se přes hromady mrtvol žene za svým cílem, nezáleží jí na žádné živé bytosti a jde jí jen o bezprostřední naplnění svých nesmyslných rozmarů.

Avšak přesný význam a slovníková definice slova „sobectví“ zní takto: *starost o své vlastní zájmy*.

Tento pojem v sobě *neobsahuje* žádné morální hodnocení; neříká nám, zda je starost o vlastní zájmy dobrá nebo špatná; neříká nám ani, v čem vlastně spočívají skutečné zájmy člověka. Odpovědět na tyto otázky je úlohou etiky.

Altruistická etika předložila jako odpověď představu bestiální šelmy, aby člověka přinutila přijmout dvě nelidské zásady: a) že každá starost o vlastní zájmy je špatná bez ohledu na to, o jaké zájmy jde; b) že chovali se člověk jako bestiální šelma, je to *skutečně* v jeho vlastním zájmu (kterého se má podle altruismu zříci ve prospěch svých bližních).

Pokud jde o pohled na povahu altruismu, na jeho důsledky a hloubku morální zřůdnosti, kterou ploidí, odkazují vás na knihu *Atlasova vzpoura*² nebo na titulky jakýchkoli současných novin. V této knize se

2 Ayn Rand: *Atlas Shrugged*. New York, Random House 1957; New American Library 1959. V českém vydání *Atlasova vzpoura*, přel. Aleš Drobek, Dokořán/Argo, Praha, 2014. Citáty z *Atlasovy vzpoury* uvádíme v překladu Jiřího Kinkora.

budeme věnovat *defektům* altruismu v oblasti etické teorie.

Altruismus směřuje a takříkajíc „hází do jednoho pytle“ dvě otázky týkající se morálky: 1) Co jsou hodnoty? 2) Kdo by měl mít z hodnot prospěch?

Altruismus nahrazuje první otázku druhou; vyhýbá se úloze definovat kodex morálních hodnot, takže vlastně ponechává člověka bez morálního vodítka.

Prohlašuje, že každé jednání ve prospěch druhých je dobré a každé jednání ve vlastní prospěch je špatné. Jediným měřítkem morální hodnoty je tudíž *příjemce prospěchu* z jednání – za předpokladu, že jím je kdokoli kromě toho, kdo svým jednáním daný prospěch vytváří, je vše v pořádku.

Odtud pramení ona hrůzná nemorálnost, chronická nespravedlnost, groteskní dvojí měřítko, neřešitelné konflikty a rozpory, které v průběhu celých dějin charakterizují lidské vztahy a jednotlivé společnosti pod maskou různých variant altruistické morálky.

Vezměme si například, jak zvrácené morální soudy se dnes vynášejí. Průmyslník, který vytváří bohatství, a gangster, který vykrádá banky, jsou považováni za osoby stejně nemorální, neboť oběma jde o majetek ve svůj vlastní, „sobecký“ prospěch. Mladý člověk, který se vzdá své kariéry, aby mohl podporovat své rodiče, díky čemuž nepostoupí z místa

prodavače v potravinách na vyšší pozici, je považován za morálně ušlechtilějšího než ten, který se pustí do tvrdého zápasu a dosáhne naplnění svých osobních ambicí. Diktátor je považován za morálního člověka, neboť nevyslovitelná zvěrstva, která napáchal, byla ve prospěch a v zájmu „lidu“, nikoli v jeho vlastním zájmu.

Všimněme si, co toto morální měřítko postavené na otázce, kdo je příjemcem prospěchu, způsobuje v životě člověka. Jako první ponaučení si člověk osvojí zásadu, že morálka je jeho nepřitelem; že z ní nemá co získat, naopak může jen ztratit; může očekávat jen bolest, kterou si sám způsobí, a šedé, vyčerpávající břemeno nepochopitelné morální povinnosti. Smí doufat, že jiní se snad čas od času obětují v jeho prospěch, jako se on neochotně obětuje ve prospěch jiných, ale ví, že tento vztah přinese jen vzájemnou nevoli, nikoli radost a že z morálního hlediska bude jejich úsilí o získání hodnot něčím jako výměnou nechtěných vánočních dárků, které si ani jeden ze zúčastněných nemá dovoleno koupit sám. Kromě okamžiků, kdy se mu podaří vykonat nějaký akt sebeobětování, nemá člověk žádný morální význam: morálka jej nebere na vědomí a nemá co říci k rozhodujícím otázkám jeho života; je tu jen jeho vlastní *sobecký* život a ten se jako takový považuje buď

za špatný, nebo přinejlepším za *amorální*, tj. existující mimo oblast morálky.

Protože příroda člověku neposkytuje žádný automaticky fungující způsob přežití a protože člověk musí svůj život stavět na vlastním úsilí, vyplývá z doktríny, podle níž je starost o vlastní zájmy špatná, závěr, že touha člověka žít je špatná – že život člověka jako takový je špatný. Horší doktrína už nemůže existovat.

Navzdory tomu je však právě toto smyslem altruismu, který je implicitně přítomen ve zmíněných případech, kdy jsou na stejnou úroveň stavěni průmyslník a zloděj. Mezi člověkem, jenž vidí svůj osobní zájem ve vytváření hodnot, a člověkem, který jej vidí v loupení, je však základní morální rozdíl. Zlo lupiče *nespočívá* v tom, že uspokojuje vlastní zájmy, nýbrž v tom, *co* považuje za své zájmy; *nespočívá* v tom, že usiluje o získání svých hodnot, ale v tom, *co* považuje za hodnoty; *netkví* v tom, že chce žít, ale v tom, že chce žít na nižší než lidské úrovni (viz kapitola *Objektivistická etika*).

Je-li pravda, že slovo „sobectví“ chápu jinak, než se běžně chápe, pak je *právě toto* jedno z nejhorších obvinění altruismu: znamená to totiž, že altruismus *nepřipouští představu* člověka, který si váží sám sebe a stará se o sebe, člověka, který svůj život

staví na vlastním úsilí a neobětuje sebe ostatním ani ostatní sobě. Znamená to, že altruismus připouští pouze představu člověka jako obětního zvířete, nebo jako jedince, jenž těží z toho, že obětuje sobě jiné lidi. Altruismus tudíž připouští jen představu obětí a parazitů, vůbec nepřipouští představu laskavého lidského soužití, nepřipouští představu *spravedlnosti*.

Pokud se nemůžete dopídit příčin té nechutné směsi cynismu a pocitu viny, v níž většina lidí prožívá svůj život, zde je odpověď: proto cynismus, protože neuplatňují ani nepřijímají altruistickou morálku; proto pocit viny, protože se ji neodvažují odmítnout.

Chce-li se člověk vzbouřit proti tak ničivému zlu, musí se vzbouřit proti jeho základní premise. Zachránit člověka a morálku znamená zachránit pojem *sobectví*.

Prvním krokem je uznání *práva člověka na morální existenci* – tedy uznání skutečnosti, že člověk potřebuje morální kodex, který by vedl jeho život správným směrem k jeho naplnění.

Stručný nástin podstaty racionální morálky a její odvození lze nalézt v mé přednášce *Objektivistická etika*, která následuje za tímto úvodem. Důvod, proč člověk potřebuje nějaký morální kodex, vám napoví, že cílem morálky je definovat správné hodnoty a zájmy člověka, že *starost o vlastní zájmy*

je podstatou morální existence a že *člověk musí být příjemcem prospěchu z vlastního morálního jednání*.

Protože všechny hodnoty je nutno získávat a/nebo je uchovávat jednáním, jakékoli oddělení toho, kdo jedná, od příjemce prospěchu z tohoto jednání nevyhnutelně způsobuje nespravedlnost: obětování některých lidí jiným, obětování těch, kteří jednají, těm, kteří nejednají, obětování morálních nemorálním. Ničím nelze toto rozpolcení ospravedlnit, a ani to ještě nikdo nikdy neučinil.

Rozhodnutí, kdo bude příjemcem prospěchu z morálních hodnot, je jen přípravnou či úvodní otázkou v oblasti morálky. Není náhražkou morálky ani měřítkem morální hodnoty, jak tvrdí altruismus. Není ani *primární* otázkou morálky: musí se odvodit a potvrdit ze základních premis morálního systému.

Objektivistická etika zastává postoj, že ten, kdo jedná, musí být příjemcem prospěchu ze svého jednání, a že člověk musí jednat ve svém vlastním *racionálním* zájmu. Toto jeho právo je však odvozeno z jeho lidské přirozenosti a z funkce morálních hodnot v lidském životě – a proto je lze uplatnit *jen* v kontextu racionálního, objektivně prokázaného kodexu morálních principů, které definují a určují jeho skutečný osobní zájem. Toto právo není dovolením „dělat, co se mi zlíbí“, nelze je spojovat s představou

„sobecké“ šelmy, jak ji vidí altruista, a nelze je aplikovat ani na člověka, jehož motivem jsou iracionální emoce, pocity, nutkání, touhy nebo rozmary.

Uvádím to jako varování před „nietzscheovskými egoisty“, kteří jsou ve skutečnosti produktem altruistické morálky a představují druhou stranu altruistické mince: jsou to lidé, kteří věří, že jakékoli jednání, bez ohledu na svou podstatu, je dobré tehdy, pokud je zamýšleno ve prospěch jednajícího. Stejně jako uspokojení iracionálních tužeb druhých *není* měřítkem morální hodnoty, není jím ani uspokojení vlastních iracionálních tužeb. Morálka není soutěží vrtochů (viz následující články pana Brandena *Falešný individualismus* a *Není vlastně každý sobcem?*).

Stejně chyby se dopouští ten, kdo hlásá, že má-li se člověk řídit svým vlastním nezávislým úsudkem, je jakékoli jednání, které zvolí, morální proto, že si je *on sám* zvolil. Vlastní nezávislý úsudek je však jen *prostředkem* volby vlastního jednání, není morálním měřítkem ani průkazem stvrzujícím morální jednání: validovat svou vlastní volbu můžeme jen prokazatelným principem.

Stejně jako člověk nemůže přežít pomocí jakýchkoli prostředků, nýbrž musí objevit a uplatňovat takové principy, kterých je zapotřebí k jeho sebezáchově, tak i osobní zájem člověka nemohou určovat slepé touhy

nebo náhodné rozmary. Člověk musí to, co je jeho vlastním zájmem, objevit a dosáhnout toho na základě vodítka racionálních principů. Proto je objektivistická etika morálkou *racionálního* vlastního zájmu neboli *racionálního sobectví*.

Protože sobectví je „starostí o vlastní zájmy“, používá objektivistická etika tento pojem v jeho přesném a nejčistším významu. Tohoto pojmu se nelze vzdát ve prospěch nepřátel člověka ani ve prospěch omylů, zkreslení, předsudků a strachu nevědomých a iracionálních lidí. Útok na „sobectví“ je útokem na sebeúctu člověka; vzdát se jednoho znamená vzdát se i druhého.

A ještě pár slov o textech v této knize. S výjimkou přednášky o etice jde o soubor esejů publikovaných v ideovém měsíčníku *The Objectivist Newsletter*, který redigujeme a vydáváme spolu s Nathanielem Brandenem. *Newsletter* se věnuje aplikaci filozofie objektivismu na otázky a problémy současné kultury – přesněji řečeno se pohybuje na střední úrovni intelektuální škály, která se nachází mezi filozofickými abstrakcemi a žurnalistickými konkrétnostmi všedního života. Cílem časopisu je poskytnout čtenářům určitý konzistentní filozofický rámec.

Tato kniha není systematickým rozbořem etiky. Je souborem esejů o těch etických tématech, která v dnešním kontextu potřebují objasnění nebo která

nejvíce zamlžil vliv altruismu. Jak sami zjistíte, názvy některých esejů mají formu otázky. Ty pocházejí z *Rubriky intelektuální výzbroje*, v níž uveřejňujeme odpovědi na dopisy našich čtenářů.

Ayn Randová
New York, září 1964

P. S. Nathaniel Branden už nemá nic společného se mnou, s mojí filozofií ani s časopisem *The Objectivist* (původně *The Objectivist Newsletter*).

A. R.
New York, listopad 1970